

NEZAVISNI OPERATOR SISTEMA U BOSNI I HERCEGOVINI
НЕЗАВИСНИ ОПЕРАТОР СИСТЕМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ
NEOVISNI OPERATER SUSTAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

FINANSIJSKI PLAN NOSBIH-a
ZA 2020. GODINU

Oktober, 2019.

PRETPOSTAVKE NA KOJIMA SE TEMELJI FINANSIJSKI PLAN NOSBIH-a ZA 2020. GODINU

Na finansijsko poslovanje NOSBiH-a u 2020. godini, pored već standardizovanih troškova značajno će uticati :

- obezbjeđenje sredstava za pokriće gubitka iz 2019.godine
- implementacija novog SCADA/EMS sistema
- investiciona ulaganja za koja nisu obezbjeđena sredstva iz amortizacije
- pitanje naplate potraživanja od Aluminijs d.d. Mostar

Takođe, aktivnosti oko novog SCADA/EMS sistema će prouzrokovati i povećanje drugih troškova kao što su putni troškovi, troškovi reprezentacije, troškovi goriva i sl. o čemu će biti više riječi u nastavku teksta.

Osim toga, u 2020. godinu će se prenijeti nepovoljan finansijski trend iz prethodnih godina koji se prvenstveno, odnosi na:

- nepovoljnu tarifu iz 2018. godine, te nedovoljno povećanje tarife za rad NOSBiH-a za normalno funkcionisanje u 2019. godini, kao i neprimjenjivanje tarife za 2019. godinu od 01.01.2019. već od 01.03.2019. godine,
- nepriznavanje pojedinih opravdanih troškova u odluci o tarifi, koji su neminovno nastali,
- nedovoljna sredstva za kapitalne izdatke te pojedine kreditne obaveze, zbog čega će se stvoriti veće obaveze od raspoloživih izvora,
- nerealizovanim elektroenergetskim bilansom koji je bio planiran za 2019. godinu (prije svega zbog prestanka rada Aluminijs d.d. Mostar kao najvećeg pojedinačnog potrošača el.energije u BiH).

Kao posljedica toga na kraju godine se očekuje višak rashoda (deficit) u iznosu 1.114.000 KM. Ovim će, cjelokupan kumulativni višak prihoda, biti istopljen, što znači da se likvidnost obezbjeđuje iz skupih kreditnih sredstava (overdraft).

Kada je riječ o režijskim troškovima u novom poslovnom objektu planirani su na približno istim iznosima iz 2019. godine, koja je bazna godina. Komunalni troškovi će, u određenom manjem obimu i u 2020. godini biti iskazivani i u dispečerskom centru koji se i dalje nalazi na staroj lokaciji, te u rezervnom centru.

Takođe, u 2020. godini, osim postojećih kreditnih anuiteta, dospijeva otplata i postojećeg kredita EBRD-a (dvije rate), kao i kredita komercijalne banke iz kojeg je kupljen rezervni centar, čija otplata je počela polovinom 2018. godine. Sve to, uz još neke dodatne materijalne troškove i usluge, uticaće na znatnije povećanje ukupnih rashoda te drugih izdataka u odnosu na sve dosadašnje godine.

Izradi finansijskog plana NOSBIH-a za 2020. godinu, prethodili su sljedeći dokumenti:

1. Ostvarenje finansijskog plana/rebalansa i EE bilansa za prvih osam mjeseci sa ocjenom do kraja 2019. godine
2. Pretpostavke za finansijsko poslovanje u 2020. godini
3. Elektroenergetski bilans za 2020. godinu
4. Plan prihoda i rashoda, plan bilansa stanja, te plan investicionih ulaganja i kredita za 2020. godinu.

U skladu sa gore navedenim dokumentima sačinjen je finansijski plan za 2020. godinu, a na tim osnovama izrađen je propisani set obrazaca koji čine osnovu Zahtjeva za tarifu za 2020. godinu.

Bitno je istaći da se bilansne veličine u ovom planu odnose samo na rad i finansiranje NOSBiH-a, bez finansijskih efekata (prihoda i rashoda) od sistemske i pomoćnih usluga.

1. Ostvarenje finansijskog plana, odnosno, rebalansa plana, kao i EE bilansa zaključno sa 31.08.2019. te ocjena ostvarenja za cijelu 2019. godinu

- NOSBiH je u prvom polugodištu ostvario ukupan prihod od 3.606.735 KM, dok su ukupni rashodi iskazani u iznosu od 3.968.627 KM. Tako je iskazan negativan finansijski rezultat – deficit od 361.892 KM. Za osam mjeseci deficit je dostigao iznos od preko 500.000 KM. Ocjena je da će višak rashoda nad prihodima za cijelu 2019. iznositi 1.114.000 KM. Do ovako nepovoljnog rezultata prvenstveno je došlo zbog:
 - nedovoljnog povećanja tarife za rad NOSBiH-a za normalno funkcionisanje, kao i neprimjenjivanje tarife za 2019. godinu od 01.01.2019. već od 01.03.2019. godine. Zbog neprimjenjivanja nove tarife za 2019. godinu od 01.01.2019. ostvareni prihodi su manji za 224.362 KM. Ocjena je da će prihod od tarife dostići iznos od oko 6.810.969 KM, što je 94% rebalansa, odnosno, 90% odobrenog iz odluke o tarifi. Međutim, ukupan prihod se procjenjuje u iznosu od 7.216.424 KM u što je uključen prihod od projekta CROSSBOW (oko 215.000 KM) te ostali prihodi oko 190.000 KM čiji najveći dio čini prihod od kamata u iznosu 139.376 (kamate po osnovu potraživanja od Aluminija, čija je naplata upitna).
 - ukupnih rashoda koji su odobreni u iznosu od 7.720.147 KM, a rebalansom plana utvrđeni 8.529.576 KM

Ocjena je da će ukupni rashodi za 2019. dostići iznos od oko 8.330.424 KM.

- Ovo se može smatrati očekivanim finansijskim rezultatom, prvenstveno imajući u vidu da su pokriveni određeni troškovi koji su neminovno nastali, a nisu bili odobreni u tarifi za 2019. godinu, dok su neki troškovi odobreni, ali u iznosima manjim od potrebnog obima. Tako, u znatno manjem obimu su odobreni troškovi kredita i kamata EBRD-a, kao i kamate na kredit iz kojeg je kupljen rezervni centar te troškovi održavanja pojedine softverske opreme i drugi. Osim toga, amortizacija je odobrena u iznosu koji je za 48.530 KM manji u odnosu na planirani, dok će, prema procjeni, ostvarena amortizacija premašiti odobrenu za oko 65.000 KM. Takođe, nisu priznati troškovi radne snage za puni broj zaposlenih i iz tog razloga će doći do prekoračenja za oko 476.000 KM. I pored toga, prosječna neto primanja će biti smanjena u odnosu na dosadašnji nivo, tj. biće na nivou iz 2011. godine.
- Ocjena je da će *ostvarenje EE bilansa* biti ispod planiranih iznosa i to: po pitanju proizvodnje se očekuje umanjeње za 2%, a planirana potrošnja prema ocjeni, će biti umanjena za 5%.

- Istovremeno, očekuje se da će na pojedinim *troškovnim pozicijama* (rezervnim dijelovima, komunalnim uslugama, održavanju određenih softvera, reprezentaciji i dr.) ostvarenje biti ispod plana, što je uglavnom rezultat ušteda i racionalnog odnosa prema materijalnim i nematerijalnim dobrima i uslugama.

2. *Plansku 2020. godinu, strukturalno će, uz ostalo, karakterisati:*

Rashodi koji će, prema procjeni, samo za manji broj pozicija biti zadržani na nivou iz 2019. godine, dok će većina troškovnih linija imati povećanje

Održavanje softvera planirano je u punom kapacitetu, što u odnosu na 2019. predstavlja povećanje za oko 223.000 KM, jer se pojavljuje održavanje novih softvera koji do sada nisu teretili troškove poslovanja. S obzirom na veoma restriktivno odobrena sredstva za ove namjene u 2019. godini, umanjene su cijene održavanja pojedinih softvera do minimalnog nivoa usluge, što je unosilo veliki rizik u radu. Održavanje sistema SCADA planirano je na postojećem nivou, iz 2019. godine, uz rizik da zbog zastarjelosti i amortizovanosti sistema ova usluga bude i skuplja, a što će se tek znati prilikom provođenja postupka nabavke ove usluge za 2020. godinu.

Amortizacija, kao zakonska kategorija, obračunata je na cjelokupna materijalna i nematerijalna sredstva koja su u upotrebi. Iznos amortizacije neće biti dovoljan ni da se izmire obaveze prema domaćim i ino kreditorima, a samim tim ni za dodatne investicije, pa se nedostajuća sredstva moraju obezbjediti ili kroz povećanje tarife ili kroz neki drugi model zaduživanja.

Finansijski troškovi koji obuhvataju kamate i osiguranje, takođe će bilježiti veći rast u odnosu na prethodnu 2019. za blizu 118.000 KM, kao posledica povlačenja novih sredstava od EBRD-a .

Planirano je i određeno povećanje na troškovima radne snage, iz razloga što će u 2019. godini prosječna neto primanja zaposlenih biti na nivou iz 2011. godine. Takođe, povećanjem plata se nastoje zadržati kadrovi, jer u 2019. godini troje zaposlenih sa VSS je napustilo NOSBiH što predstavlja ozbiljan problem za funkcionisanje u budućem periodu. Zbog niskih plata u odnosu na ostale subjekte iz elektroenergetskog sektora postoji opasnost da se ovaj trend nastavi.

3. ***Energetske veličine***, odnosno, potrošnja električne energije na mreži prenosa, za 2020. godinu, prema predviđanju, iznosiće oko 10.576.887.535 kWh te proizvodnja 15.969.642.361 kWh. Tako bi iz planiranog potrebnog prihoda od 11.191.896 KM, proistekle tarife:

- tarifa koju plaćaju kupci u iznosu od 0,095233 feninga/kWh
- tarifa koju plaćaju proizvođači u iznosu od 0,007008 feninga/kWh.

Prema tako koncipiranom finansijskom planu dimenzionirane su osnovne bilansne kategorije:

- *ukupni prihodi* u visini od oko 11.191.896 KM
- *ukupni rashodi* u iznosu od oko 9.412.927 KM
- *višak prihoda nad rashodima (suficit)* oko 1.778.969 KM.

S obzirom da će očekivanim deficitom za 2019. od 1.114.000 KM sve dosadašnje finansijske rezerve biti sasvim iscrpljene te da će se u 2020. godinu ući bez vlastitih likvidnih sredstava, krajnje je nužno da se odobri ovako planirani ukupan prihod sa uključenim viškom, sa kojim bi se pokrio gubitak iz 2019. godine i obezbjedila nedostajuća sredstva za plaćanje kreditnih obaveza i investicija, s tim da opet nisu obezbjeđene finansijske rezerve predviđene zakonom.

Bitno je još jednom istaći da su u ovako koncipiranom bilansu uspjeha i bilansu stanja, izuzeti prihodi i troškovi te obaveze i potraživanja od sistemske i pomoćnih usluga. To znači da su uzete u obzir samo bilansne veličine koje se odnose na redovan rad NOSBiH-a.

*
* *

BILANS STANJA na dan 31.12.2020.

<i>Redni broj</i>	<i>Opis pozicije</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
1.1.	<i>stalna sredstva</i>	<i>10.450.946</i>	<i>10.381.539</i>	<i>14.903.382</i>
1.1.1.	nematerijalna sredstva	377.417	261.132	652.323
1.1.1.1.	nematerijalna sredstva dobivena bez naknade			
1.1.2.	<i>materijalna sredstva</i>	9.924.046	9.364.156	9.596.830
1.1.2.1.	mjerna oprema	666	400	133
1.1.2.2.	vozila	52.699	16.235	0
1.1.2.3.	ostala sredstva za obavljanje osnovne djelatnosti	2.716.694	2.194.224	2.818.705
1.1.2.4.	ostala sredstva	21.019	17.355	15.865
1.1.2.5.	poslovni objekti	7.132.968	7.135.942	6.762.127
1.1.2.6.	materijalna sredstva dobivena bez naknade			
1.1.3.	<i>avansi i stalna sredstva u pripremi</i>		607.198	4.500.000
1.1.4.	<i>finansij. sredstva-dugoročna</i>	146.229	146.229	146.229
1.1.4.1.	udjeli u grupi			
1.1.4.2.	ostali udjeli	146.229	146.229	146.229
1.1.4.3.	kreditni u grupi			
1.1.4.4.	ostali krediti			
1.1.4.5.	ostala dugoročna sredstva			
1.1.5.	<i>dugoročna razgraničenja</i>	3.254	2.825	8.000
1.2.	<i>tekuća sredstva</i>	<i>2.903.807</i>	<i>1.444.550</i>	<i>2.160.000</i>
1.2.1.	<i>zalihe</i>	72.380	50.000	60.000
1.2.1.1.	inventar za obavljanje djelatnosti			
1.2.1.2.	ostali inventar			
1.2.1.3.	rezervni dijelovi	72.380	50.000	60.000
1.2.1.4.	ostale zalihe			
1.2.2.	<i>potraživanja</i>	2.344.480	1.364.550	1.600.000

1.2.2.1.	potraživanja iz grupe			
1.2.2.2.	ostali kupci	1.640.586	1.258.999	1.500.000
1.2.2.3.	sumnjiva i sporna potraživanja iz grupe			
1.2.2.4.	ostala sumnjiva i sporna potraživanja			
1.2.2.5.	ostala potraživanja	703.894	105.551	100.000
1.2.3.	<i>finansijska sred.-kratkoročna</i>	<i>486.947</i>	<i>30.000</i>	<i>500.000</i>
1.2.3.1.	udjeli u grupi			
1.2.3.2.	ostali udjeli			
1.2.3.3.	kredit u grupi			
1.2.3.4.	ostali krediti			
1.2.3.5.	gotovina i ekvivalenti gotovine	486.947	30.000	500.000
1.2.3.6.	ostala kratkoročna finansijska sredstva			
1.A.	<i>Ukupna sredstva (aktiva)</i>	<i>13.354.749</i>	<i>11.826.089</i>	<i>17.063.382</i>
1.3.	<i>trajni izvori i rezerve</i>	<i>1.959.331</i>	<i>845.331</i>	<i>1.649.278</i>
1.3.1.	trajni izvori	1.649.278	1.649.278	1.649.278
1.3.2.	rezerve			
1.3.3.	neraspoređeni višak prihoda-rashoda	310.053	-803.947	
1.4.	<i>dugoročne obaveze</i>	<i>8.578.070</i>	<i>7.628.858</i>	<i>11.395.035</i>
1.4.1.	dugoročni krediti	8.295.980	7.346.768	11.112.945
1.4.2.	dugoročna razgraničenja	282.090	282.090	282.090
1.5.	<i>tekuće obaveze</i>	<i>2.817.348</i>	<i>3.351.900</i>	<i>4.019.069</i>
1.5.1.	tekuće obaveze i emitirani papiri od vrijednosti	1.321.765	1.622.779	1.610.478
1.5.2.	kratkoročni krediti	788.312	1.062.999	1.608.591
1.5.3.	kratkoročna razgraničenja	707.271	666.122	800.000
1.P.	<i>Ukupno izvori sred. (pasiva)</i>	<i>13.354.749</i>	<i>11.826.089</i>	<i>17.063.382</i>

Ukupna aktiva, odnosno, pasiva, koje čine bilans stanja, na dan 31.12.2020. planirane su u iznosu od 17.063.382 KM. *Napominjemo da u bilans stanja nisu uključene sistemska i pomoćne usluge, nego su iskazane samo bilansne kategorije koje proizilaze iz tarife za rad NOSBiH-a.*

Očekuje se da će stanje **aktive** na dan 31.12.2020. iznositi 17.063.382 KM, što je povećanje za cca 5,2 mil KM u odnosu na 11,8 mil. KM koliko će iznositi u 2019. godini. Razlog ovako značajnog povećanja aktive su prvenstveno investicije u novi SCADA sistem (ca 4,5 mil KM), te ostale investicije u iznosu oko 750.000 KM.

U strukturi aktive učešće *stalnih sredstava* je 14.903.382 KM (87%), dok na *tekuća sredstva* otpada 3.160.000 KM (13%). Iz plana je vidljivo da materijalna sredstva u strukturi stalnih sredstava, učestvuju sa oko 64% ili (9.596.830 KM), dok se ostatak od 5.306.552 KM ili 36% odnosi na nematerijalna sredstva i to: softvere 652.323 KM, dugoročna ulaganja i razgraničenja 154.229 KM te avanse za sredstva u pripremi 4.500.000 KM.

U okviru materijalnih sredstava najveći iznos odnosi se na poslovne objekte 6.762.127 KM, kao i opremu, uređaje i instalacije koji su ugrađeni u glavni i rezervni centar, na što otpada 2.834.703 KM.

Na poziciji „dugoročna finansijska sredstva“ (149.401 KM) evidentiraju se osnivačka ulaganja u Aukcijsku kuću SEE CAO u Podgorici (40.000 EUR) i SCC u Beogradu (34.767 EUR) te ostala dugoročna razgraničenja (8.000 KM).

Ocjena je da će se u strukturi *tekućih sredstava* (2.160.000 KM), na dan 31.12.2020. godine, 1.600.000 KM ili 74% odnositi na potraživanja od kupaca i druga potraživanja, dok će novčana sredstva iznositi oko 500.000 KM. Ukupna potraživanja bi trebala odgovarati jednomjesečnim fakturama ispostavljenim kupcima sa PDV-om te ostalim potraživanjima iz poslovanja, dok su u novčanim sredstvima uračunata i sredstva za finansiranje investicija koja se ne finansiraju iz sredstava amortizacije.

Strukturu *izvora (pasiva)* na dan 31.12.2020. trebali bi činiti: trajni izvori (1.649.278 KM), dugoročne obaveze (11.395.035 KM) i kratkoročne obaveze (4.019.069 KM).

Trajne izvore (1.649.278 KM), u okviru *pasive*, čini državni kapital (1.649.278 KM), dok je neraspoređeni višak prihoda iz ranijih godina (310.053 KM) iskorišten za pokrivanje gubitka iz 2019. godine, dok bi ostatak planiranog gubitka iz 2019. godine u iznosu 803.947 KM trebao biti pokriven iz tarife za 2020. godinu.

U okviru *dugoročnih obaveza* (11.395.035 KM) iskazan je dugoročni dio kredita (domaći i inostrani) sa stanjem na dan 31.12.2020. godine, od čega na kredite domaćih banaka otpada 1.624.847 KM, a ostatak čini kredit EBRD-a od 9.488.098 KM. Ovaj iznos, predstavlja stanje dugoročnih kredita koji se prenose u 2021. godinu. Osim toga, na dugoročnim razgraničenjima planiran je iznos od 282.090 KM.

Tekuće (kratkoročne) obaveze (4.019.069 KM) sadrže: neizmirene (uglavnom jednomjesečne) obaveze prema dobavljačima i zaposlenima (plate) u ukupnom iznosu 2.410.478 KM, a na poziciji kratkoročnih kredita iskazan je iznos od 1.608.591 KM što je, zapravo, jednogodišnja obaveza otplate glavnice dugoročnih domaćih i ino kredita u 2021. godini. Otplata kredita u 2020. godini iznosi 1.173.920 KM.

Ovako koncipiranim bilansnim kategorijama sredstava i njihovih izvora, obezbijedila bi se uravnoteženost tekućih obaveza sa izvorima sredstava.

BILANS USPJEHA

<i>Redn i broj</i>	<i>Opis pozicije</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Utvrđeno odlukom o tarifi za 2019.</i>	<i>Rebalans 2019.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
1.	Prihodi od osnovne djelatnosti (tarife)	6.594.604	7.520.147	7.215.535	6.810.970	11.191.896
2.	Ostali prihodi	308.592	200.000	200.000	405.454	
A	UKUPAN PRIHOD	6.903.196	7.720.147	7.415.535	7.216.424	11.191.896
1.	Troškovi materijala	43.953	61.000	68.200	61.134	87.000
2.	Troškovi energenata i komunalni troškovi	98.885	118.000	143.000	115.123	150.000
3.	Usluge	1.665.942	1.549.894	1.644.647	1.602.488	2.160.815
4.	Bruto plate i naknade zaposlenima	3.876.266	3.513.974	3.999.000	3.990.000	4.200.000
5.	Amortizacija	498.804	924.099	972.629	988.754	933.083
6.	Finansijski troškovi	390.899	386.280	506.340	391.173	508.993
7.	Putni troškovi	134.657	130.000	130.000	130.000	160.000
8.	Ostali porezi i takse	24.468	29.500	35.860	27.180	36.000
9.	Ostali rashodi	987.541	1.007.400	1.029.900	1.024.572	1.177.036
B	UKUPNO TROŠKOVI	7.721.415	7.720.147	8.529.576	8.330.424	9.412.927
	<i>Višak prihoda nad rashodima</i>					1.778.969
	<i>Višak rashoda nad prihodima</i>	-818.219		-1.114.041	-1.114.000	

Iz strukture sintetizovanih rashoda (obrazac "bilans uspjeha") vidljivo je da se za ukupne materijalne i nematerijalne troškove, usluge, amortizaciju te troškove radne snage, u 2020. godini, planira iznos od 9.412.927 KM. Ovako projektovani ukupni rashodi planiraju se pokriti prihodom od tarife za rad NOSBiH-a u iznosu (11.191.896 KM), s tim da bi se iz ostatka prihoda (1.778.969 KM), koji se iskazuje kao višak prihoda nad rashodima, obezbijedilo pokriće gubitka iz 2019. godine u iznosu 803.947 KM, otplata kredita 224.422 KM, te finansiranje investicija u 2020. godini u iznosu 750.600 KM.

U bilansu uspjeha za 2020. godinu nisu iskazani ni troškovi ni prihodi od projekata koje finansira Evropska komisija, jer koliki god da budu ostvareni ovi prihodi, u istom iznosu moraju biti iskazani i odgovarajući rashodi. Prema tome oni nemaju uticaja na poslovni rezultat te nisu bitni za planiranje, niti utiču na visinu tarife za rad NOSBiH-a.

PLAN UKUPNIH PRIHODA

<i>Naziv</i>	<i>Ostvarenje 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
Prihodi po osnovu tarife za rad	6.594.604	6.810.969	11.191.896
Prihodi od refundacija	20.031	20.000	
Prihodi od kamata	9.554	143.385	
Prihodi od kursnih razlika		100	
Prihodi od donacija	4.354	22.615	
Ostali prihodi	274.753	219.355	
Ukupno	6.903.196	7.216.424	11.191.896

Prihod od djelatnosti (tarife) u iznosu od oko 11.191.896 KM projektovan je na bazi procjene potrošnje i proizvodnje električne energije na mreži prenosa, odnosno, EE bilansa za 2020. godinu i to 10.576.887.535 kWh za potrošnju i 15.969.642.361 kWh za proizvodnju, iz čega proističu odgovarajuće tarife od 0,095233 pf/kWh i 0,007008 pf/kWh.

ANALITIČKI PRIKAZ PLANIRANIH TROŠKOVA ZA 2020. GODINU

<i>Red. br.</i>	<i>Naziv</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
1.	Kancelarijski materijal	4.954	5.000	7.000
2.	Materijal za održavanje čistoće	2.353	4.500	6.000
3.	Utrošeni ostali materijal i rezervni dijelovi za održavanje opreme i vozila	5.616	5.500	8.000
4.	Troškovi rezervnih dijelova za SCADA/EMS i TK	5.750	23.200	25.000
5.	Nabavka stručne literature i časopisi	3.289	3.434	5.000
6.	Troškovi ostalog kancelarijskog materijala	11.107	11.000	22.000
7.	Troškovi sitnog inventara i auto guma	10.412	8.000	12.000
8.	Ostali razni materijalni troškovi	472	500	2.000
I	Troškovi materijala (1 do 8)	43.953	61.134	87.000
9.	Troškovi el. energije	54.846	72.568	90.000
10.	Troškovi goriva	22.411	23.000	30.000
11.	Troškovi vode	2.127	3.468	5.000
12.	Troškovi grijanja	19.501	16.087	25.000
II	Troškovi energenata i komunalni trošk. (9 do 12)	98.885	115.123	150.000
13.	Usluge održavanja opreme	56.424	49.590	88.360
14.	Usluge održavanja sistema SCADA/EMS i TK	267.969	274.456	275.000
15.	Usluge održavanja softverske opreme	229.061	345.782	568.851
16.	Usluga povezivanja na IGCC platformu u Transnetu BW			122.000
17.	Usluge finansiranja SEE CAO-a	130.746	138.285	159.050
18.	Usluge finansiranja SCC-a	293.375	293.375	303.154
19.	Troškovi zakupnine	307.983	123.115	122.000
20.	Troškovi reprezentacije	94.947	60.000	90.000
21.	Troškovi reklame i WEB prezentacije NOSBiH-a	5.850	12.000	12.000
22.	Usluge platnog prometa i bankarske provizije	44.078	44.133	60.000
23.	Troškovi kredita EBRD-a	7.823	11.000	8.000
24.	Telekomunikacione i poštanske usluge	41.860	45.567	50.000
25.	Usluge revizije finansijskih izvještaja	7.400	6.400	6.400
26.	Usluge stručnog usavršavanja i konsalting	10.946	18.131	60.000
27.	Usluge izrade studija	16.299	40.000	70.000
28.	Troškovi regulatorne naknade	75.000	73.000	70.000

29.	Usluge objavljivanja oglasa	3.553	4.500	6.000
30.	Ostale usluge	72.626	63.154	90.000
III	Ukupno usluge (13 do 30)	1.665.942	1.602.488	2.160.815
31.	Bruto plate i naknade zaposlenih	3.876.266	3.990.000	4.200.000
IV	Bruto plate i naknade zaposlenih	3.876.266	3.990.000	4.200.000
32.	Amortizacija	498.804	988.754	933.083
V	Amortizacija ukupno	498.804	988.754	933.083
33.	Kamate i ostali finansijski troškovi	89.665	88.896	113.662
34.	Kamate na novi kredit EBRD-a 47324	280.023	277.704	367.631
35.	Troškovi osiguranja	21.210	24.573	27.700
VI	Finansijski troškovi (33 do 35)	390.899	391.173	508.993
36.	Dnevnice i putni troškovi u zemlji	8.219	10.000	10.000
37.	Dnevnice i putni troškovi u inostranstvu	126.438	120.000	150.000
VII	Putni troškovi (36 do 37)	134.657	130.000	160.000
38.	Ostali porezi, takse, naknade i druge dažbine	4.706	5.906	8.000
39.	Poseban porez za podsticanje rehabilitacije invalida	5.601	5.666	8.000
40.	Poseban porez za zaštitu od elem. nepogoda i vod. naknade	14.162	15.608	20.000
VIII	Ostali porezi i takse (38 do 40)	24.469	27.180	36.000
41.	Članarine udruženjima (ENTSO-E) i druge članarine	766.857	805.331	903.000
42.	Naknada za povremene i privremene poslove (ugovor o djelu)	17.216	13.172	17.000
43.	Naknade i ostali troškovi Upravnom odboru i Savjetodavnom vijeću	179.525	167.500	217.036
44.	Ostali rashodi	905	27.000	35.000
45.	Rashodi utvrđeni iz ranijih godina	23.038	11.569	5.000
IX	Ostali troškovi (41 do 45)	987.541	1.024.572	1.177.036
	UKUPNO TROŠKOVI (iz tarife)	7.721.415	8.330.424	9.412.927

RASHODI

Ukupni poslovni rashodi za 2020. godinu planirani su u iznosu od 9.412.927 KM i oni obuhvataju materijalne i nematerijalne troškove, zatim troškove koji imaju karakter usluga, finansijske troškove, bruto primanja zaposlenih, trošak amortizacije, te putni troškovi, kao i ostali rashodi.

Ove grupe troškova su analitički razrađene, a slijedi njihovo obrazloženje:

I Troškovi materijala

Red. br.	Naziv	Ostvareno 2018.	Ocjena ostvarenja 2019.	Plan 2020.
1.	Kancelarijski materijal	4.954	5.000	7.000
2.	Materijal za održavanje čistoće	2.353	4.500	6.000
3.	Utrošeni ostali materijal i rezervni dijelovi za održavanje opreme i vozila	5.616	5.500	8.000
4.	Troškovi rezervnih dijelova za SCADA/EMS i TK	5.750	23.200	25.000

5.	Nabavka stručne literature i časopisi	3.289	3.434	5.000
6.	Troškovi ostalog kancelarijskog materijala	11.107	11.000	22.000
7.	Troškovi sitnog inventara i auto guma	10.412	8.000	12.000
8.	Ostali razni materijalni troškovi	472	500	2.000
I	Troškovi materijala-ukupno	43.953	61.134	87.000

Grupa troškova koji imaju karakter *materijalnih rashoda* obuhvata prvenstveno troškove kancelarijskog materijala, stručne literature, sitnog inventara i auto-guma, ostalog kancelarijskog materijala (toneri i drugi materijal), rezervnih dijelova za sistem SCADA te rezervne dijelove za ostalu opremu i sl. Ovi troškovi planirani su na bazi tehničkih i iskustvenih kriterija, zatim obima i intenziteta aktivnosti, ali i računovodstvenih standarda.

Do značajnijeg povećanja je došlo na poziciji „troškovi ostalog kancelarijskog materijala“ (22.000 KM). Ovi troškovi se odnose na troškove tonera. Razlog povećanja u 2020. godini je u tome što su se u 2019. godini koristili neutrošeni toneri nabavljeni u prethodnim godinama (ti troškovi su evidentirani u godinama nabavke, a ne u 2019.). Takođe, nabavka originalnih tonera (u prethodnom periodu su korišćeni reparirani toneri koji su znatno jeftiniji, ali koji prouzrokuju učestalo kvarenje printera, što je iziskivalo dodatne troškove) i predviđenog obima potrošnje su razlozi za povećanje ovih troškova.

Troškovi sitnog alata i inventara su povećani zbog obezbjeđivanja sredstava za rad domara.

Iako su „rezervni dijelovi za sistem SCADA/EMS i telekomunikacije“, kao i rezervni dijelovi za preostalu hardversku i drugu opremu nepredvidivi, planirani iznosi na ovim pozicijama su 25.000 KM, odnosno, 8.000 KM. Ovi troškovi su specifični i ostvaruju se tek ukoliko dođe do njihovog povlačenja sa zaliha ili nabavke rezervnog dijela za ugradnju i to pod uslovom da takav rezervni dio po MRS-u ima karakter troška. Dakle, veoma je teško, odnosno, nemoguće unaprijed procijeniti koliko će od nabavljenih, ili dijelova na zalihama u toku godine zaista biti ugrađeno u opremu kao ni to koji će od zamijenjenih rezervnih dijelova ići na teret troškova, a koliko njih će imati karakter sredstva. Zbog iznenadnih kvarova troškovi rezervnih dijelova za sistem SCADA, u prethodnim godinama, znali su biti višestruko veći od planiranih. Budući da je IT oprema, kao i većina ostale korporativne i hardverske opreme, zastarjela i već odavno amortizovana, u narednom periodu mogu se očekivati češći kvarovi i potreba za zamjenom skupocjenijih rezervnih dijelova. Iako je zahtjev stručnih službi za nabvku rezervnih dijelova i po količini i po vrsti bio daleeko veći, nabavka je planirana u znatno manjem iznosu, te je minimum rez.dijelova koji moraju biti nabavljeni i ugrađeni u sistem SCADA su prikazani u tabeli:

Rezervni dijelovi za sistem SCADA	Kol.	Cijena	Ukupno
Radna stanica SUN Blade 150 TOP	1	3 000	3 000
DIGI C/CON 16-port RS-232 RJ-45 1U Rack Concentrator (P/N 76000158)	2	2 500	5 000
Lampe DLP 1PC (100 W, P/N: R9842440) za video zid	6	700	4 200
Filter for PSI 1PC	12	150	1 800
Ukupno:			14.000

Isto tako, troškovi rezervnih dijelova za održavanje ostale opreme često ne prate planirani obim, jer se zbog specifičnosti razne opreme, ne može pouzdano pretpostaviti koliki će oni biti na godišnjem nivou.

II Troškovi energenata i komunalni troškovi

Red. br.	Naziv	Ostvareno 2018.	Ocjena ostvarenja 2019.	Plan 2020.
9.	Troškovi el. energije	54.846	72.568	90.000
10.	Troškovi goriva	22.411	23.000	30.000
11.	Troškovi vode	2.127	3.468	5.000
12.	Troškovi grijanja	19.501	16.087	25.000
II	Troškovi energenata i komunalni trošk.-ukupno	98.885	115.123	150.000

Grupu *energenata i komunalnih troškova* uglavnom čine troškovi el. energije, grijanja, goriva, vode i plina na tri lokacije.

Iako su, prilikom planiranja ovih troškova uzeti u obzir poznati tehnički standardi (korisna površina novog poslovnog prostora, kapacitet, snaga i drugo), na ovim troškovima može doći do manjeg ili većeg odstupanja u odnosu na planirane.

III Usluge

Red. br.	Naziv	Ostvareno 2018.	Ocjena ostvarenja 2019.	Plan 2020.
13.	Usluge održavanja opreme	56.424	49.590	88.360
14.	Usluge održavanja sistema SCADA/EMS i TK	267.969	274.456	275.000
15.	Usluge održavanja softverske opreme	229.061	345.782	568.851
16.	Usluga povezivanja ma IGCC platformu u Transnetu BW			122.000
17.	Usluge finansiranja SEE CAO-a	130.746	138.285	159.050
18.	Usluge finansiranja SCC-a	293.375	293.375	303.154
19.	Troškovi zakupnine	307.983	123.115	122.000
20.	Troškovi reprezentacije	94.947	60.000	90.000
21.	Troškovi reklame i WEB prezentacije NOS BiH-a	5.850	12.000	12.000
22.	Usluge platnog prometa i bankarske provizije	44.078	44.133	60.000
23.	Troškovi kredita EBRD-a	7.823	11.000	8.000
24.	Telekomunikacione i poštanske usluge	41.860	45.567	50.000
25.	Usluge revizije finansijskih izvještaja	7.400	6.400	6.400
26.	Usluge stručnog usavršavanja i konsalting	10.946	18.131	60.000
27.	Usluge izrade studija	16.299	40.000	70.000
28.	Troškovi regulatorne naknade	75.000	73.000	70.000
29.	Usluge objavljivanja oglasa	3.553	4.500	6.000
30.	Ostale usluge	72.626	63.154	90.000
III	Ukupno usluge	1.665.942	1.602.488	2.160.815

Grupa troškova koji po kontnom planu imaju karakter *usluga* planirana je u ukupnom iznosu od 2.160.818 KM, što je sumarno povećanje za 558.327 KM u odnosu na ocjenu ostvarenja iz 2019. godine. Značajnije su povećani troškovi održavanja opreme, softvera i studija, te u manjem obimu onih usluga koje su vezane za novi poslovni objekat, kao i rezervni centar

(troškovi obezbjeđenja i održavanja putem agencijskih usluga, zatim određena povećanja na pozicijama telekomunikacionih usluga, stručnog usavršavanja), što će posebno biti obrazloženo.

Slijedi obrazloženje pojedinačnih pozicija:

13. Za održavanje opreme planiran je iznos od 88.360 KM i on obuhvata:

<i>Naziv</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
održavanje UPS-a i dizel agregata	3.330	4.590	8.080
održavanje IT opreme	24.004	25.000	30.000
održavanje registrafona	0	5.000	5.000
održavanje vozila	2.216	5.000	7.000
održavanje ostale opreme ¹⁾	1.351	4.000	22.280
održavanje sistema slabe struje u glavnom i rezervnom centru			6.000
održavanje nekretnina	25.523	6.000	10.000
Ukupno:	56.424	49.590	88.360

¹⁾ odnosi se na održavanje: servera, telekomunikacione opreme, desktopa, računarske opreme, printera i kopir aparata, projektora, klima uređaja, kancelarijskog namještaja, lifta, pp aparata i dr.

Ovo su ugovoreni i već višegodišnji standardizovani troškovi za održavanje određene opreme. Povećanje troškova za održavanje UPS-eva i dizel agregata je posledica instaliranja novih UPS-eva marke Vertiv, kojima garancija ističe u 2020. godini, te je potrebno obezbijediti njihovo održavanje.

Novi trošak je „održavanje sistema slabe struje u glavnom i rezervnom centru“. U oba centra su instalisani sistemi video nadzora, kontrole pristupa, protivprovale, vatrodjave, stabilnog gašenja i detekcije zemnog gasa, te je za njihovo održavanje planiran iznos 6.000 KM. Takođe, prvi put se pojavljuju i troškovi održavanja lifta i pp aparata, kao i održavanje sistema ventilacije, grijanja i klimatizacije. Većina navedenih održavanja su zakonom definisani kao obaveza.

14. Održavanje sistema SCADA/EMS i TK

Za održavanje operativne funkcije *sistema SCADA/EMS i telefonske centrale*, prema ugovoru sa Siemensom za period 01.03.2019. do 29.02.2020. mjesečna naknada iznosi 22.872 KM. Dakle, za održavanje sistema SCADA/EMS, na godišnjem nivou, neophodno je obezbijediti 274.464 KM.

Podsjećamo, sistem SCADA/EMS je u potpunosti amortizovan polovinom 2016. godine te je u periodu sve dok se postojeći sistem koristi, potrebno imati preventivno održavanje koje podrazumijeva da pored povećanog broja radnih sati raspoloživosti eksperata iz Beča, treba imati i preventivne periodične testove raspoloživosti kako softvera, tako i hardvera. Valja istaći da je neophodno obezbijediti kompletno održavanje, jer je spomenuti hardver zastario i takav model se više ne proizvodi, a slično je i sa softverom. Naime, izašlo je već nekoliko potpuno novih generacija SCADA/EMS Sinaut Spectrum softwarea, nakon ovog koji koristi NOSBIH, tako da su za sigurno i pouzdano praćenje, superviziju, nadzor, akviziciju podataka nužne periodične provjere i testovi, što je neophodno za ispunjavanje osnovnih funkcija NOSBIH-a, a to je 24-satno upravljanje prenosnim sistemom i balansnim tržištem u BiH tokom cijele godine.

15. Održavanje softverske opreme

Prema važećim ugovorima, ali i već pribavljenim ponudama, za *godišnje održavanje softvera* planiraju se sredstva u ukupnom iznosu od 568.851 KM. Ovdje je, dakle, uključeno održavanje i nadogradnja softvera sa rokom do godinu dana koji, prema odgovarajućem MRS-u, imaju karakter troška.

Strukturu usluga održavanja prvenstveno čine:

<i>Naziv</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
AMR softver	26.404	27.000	27.000
Microsoft OS licenca	46.608	59.213	65.000
Održavanje „obračunske baze podataka“	18.693	25.000	25.000
Godišnje produženje antivirus licence	5.437	5.942	6.000
Godišnje održavanje licence za Fortigate			8.000
Godišnje održavanje licence za Backup Exec			5.500
Godišnje održavanje ASPEN-a	3.291	3.291	4.000
Održavanje ESS softvera, softver za pom. usluge i Transparency	59.616	122.044	122.044
Održavanje PSS softvera	31.835	35.257	37.000
Održavanje TNA-sve faze	31.293	23.470	23.470
Održavanje TNMS softvera			47.000
Održavanje za OPDM/ECP/EDX			17.700
Održavanje Intel parallel studio		1.812	2.000
Korišćenje Verifikacijske Platforme (dio PEVF)		39.117	38.000
Održavanje ENTSO-E platformi za koordinirano planiranje isključenja (OPC) i kratkoročna provjera adekvatnosti (STA)			55.137
Nabavka usluge dostave i obrade podataka o atmosferskom pražnjenju kao i njihovo automatsko koreliranje sa ispadima visokonaponskih dalekovoda			50.000
Usluge dostave podataka prognozirane jačine i smjera vjetra, pritiska i temperature, na mirko lokacijama budućih vjetro parkova			20.000
Održavanje elektronskog dispečerskog dnevnika			12.000
Održavanje ostalih softvera	5.884		4.000
Ukupno:	229.061		568.851

U okviru grupe troškova *održavanje softvera* u narednoj godini se dodaju sledeći troškovi :

- Kroz projekat novog IT sistema instalirana su po dva Fortigate firewalla i po jedan Backup exec server u dva nova centra. Licenca ističe u 2020. godini te je planirani iznos za obnavljanje licenci 8.000 KM i 5.500 KM.
- Zbog preciznijeg praćenja atmosferskih pražnjenja i bržeg otklanjanja kvarova nastalih usljed atmosferskih pražnjenja, neophodno je obezbijediti uslugu dostave i obrade

podataka o atmosferskom pražnjenju kao i njihovo automatsko koreliranje sa ispadima visokonaponskih dalekovoda. Planirana vrijednost ove usluge je 50.000 KM.

- Stavljanjem u pogon vjetroelektrana, neophodno je obezbjediti prognoziranje podatke sa mikro lokacija sadašnjih i budućih VE, pogotovo, imajući u vidu uticaj na susjedne elektroenergetske sisteme. Ovi podaci bi se poredili sa stvarno izmjerenim i ubacivali u matematički model budućeg softvera koji je planiran sa novim sistemom SCADA. Veća ahriva podataka i duže praćenje *real time* mjerenja daju tačniji model koji u konačnici ima za rezultat tačniju prognozu proizvodnje VE. Planirana vrijednost je 20.000 KM.
- Upgrade TNMS sistema na verziju 16 je urađen krajem juna 2018. godine, tako da se ne očekuju dodatne investicije u 2020. godini. U 2019. godini nije bio zaključen ugovor o održavanju, al zbog značajne razlike u softveru starog i novog TNMS-a, potrebno je zaključiti ugovor o održavanju. Planirani iznos je 47.000 KM.
- Sa 30.09.2019. godine prestala je besplatna podrška za održavanje softverskog alata OPMD Clienta/ECP/EDX. Troškovi održavanja ovih alata u 2020. godini iznose 12.000 KM za OPMC Client i 5.700 KM za ECP i EDX.
- ENTSO-E je napravio *verifikacijsku platformu* čija je upotreba za operatore sistema obavezna. NOSBiH tu platformu koristi od druge polovine 2017. godine, za što nije naplaćivana naknada. Međutim, u oktobru 2018. donesena je odluka o naplati njenog korišćenja i to retroaktivno za 2017. godinu u polugodišnjem iznosu od 10.000 EUR, odnosno, 20.000 EUR na godišnjem nivou. Ovdje se, dakle, radi o korišćenju usluge navedenog softvera koji nije u posjedu NOSBiH-a. Planirana vrijednost je 38.000 KM.
- *Održavanje ENTSO-E platformi za kordinirano planiranje isključenja (OPC) i kratkoročna provjera adekvatnosti (STA)*-Prema ENTSG SOGL-u Operatori sistema uz saradnju sa regionalnim centrima sigurnosti trebaju vršiti koordinirano operativno planiranje na temelju predefinisanih standarda s ciljem osiguranja operativne sigurnosti prenosnog sistema. U svrhu što jednostavnije koordinacije procesa operativnog planiranja postavljani su sljedeći ciljevi:
 - Harmonizacija regionalnih procesa planiranja isključenja i kratkoročne adekvatnosti na nivou ENTSO-e
 - Standardizovani format za razmjenu podataka, koji će biti sastavni dio ENTSO-E OPDE (operational planning data environment)

OPC IT Tool predstavlja softversko rješenje za koordinisano planiranje isključenja elemenata mreže na nivou ENTSO-E, odnosno obavlja OMF funkciju (OPC Merging Function). Preko ovog softvera operatori sistema dostavljaju svoje planove isključenja (godišnje, mjesečne i sedmične). Softver vrši validaciju i provjeru usklađenosti planiranih isključenja. Spremljeni podaci su raspoloživi za druge procese operativnog planiranja.

STA IT Tool predstavlja softversko rješenje za koordinisano planiranje kratkoročne adekvatnosti (STA) na nivou ENTSO-E. Preko ovog softvera operatori sistema dostavljaju svoje STA planove. Softver vrši validaciju dostavljenih podataka i izradu zajedničkog STA modela, vrši probabilističke i determinističke proračune i izradu potrebnih izvještaja.

Takođe, postoji i treći softverski modul koji omogućava integraciju i pohranjivanje podataka što obuhvata objedinjavanje podataka, tehničku provjeru ispravnosti i pohranu podataka za OPC i STA multi regionalne procese. Ovaj modul je planiran za razmjenu sa drugim planiranim IT alatima i funkcijama planiranim u okviru zadataka regionalnih centara sigurnosti.

Sredstva su planirana u iznosu 55.137 KM.

- Zbog preciznijeg praćenja atmosferskih pražnjenja i bržeg otklanjanja kvarova nastalih usljed atmosferskih pražnjenja, neophodno je obezbijediti uslugu dostave i obrade podataka o atmosferskom pražnjenju kao i njihovo automatsko koreliranje sa ispadima visokonaponskih dalekovoda. Planirana vrijednost ove usluge je 50.000 KM.
- Elektronski dispečerski dnevnik je softver za izdavanje i vođenje evidencije pisanih naloga (depeša) koje su osnov za normalni rad operativnog osoblja DC NOSBiH. Pored izdavanja i evidencije pisanih naloga, elektronski dispečerski dnevnik se koristi za vođenje evidencije pogonskih događaja, evidencije djelovanja zaštita, izrade statističkih izvještaja, automatskog generisanja definisanih fajlova za slanje podataka na Transparency platformu, izrada fajlova za pravljenje DACF i IDCF modela i drugo. Dispečerski dnevnik obezbjeđuje i mogućnost paralelnog rada više dispečera prilikom izdavanja pisanih naloga, što znatno ubrzava rad u situacijama kada se ima veliki broj planiranih radova, hitnih intervencija, ispada EE objekata i slično. Elektronski dispečerski dnevnik je stavljen u operativnu funkciju početkom 2019 godine, i po Ugovoru obezbjeđena je besplatna jednogodišnja garancija za održavanje softvera i baze podataka, otklanjanje grešaka uočenih tokom rada i drugo. Kako se softver koristi u svakodnevnom radu operativnog osoblja DC NOSBiH, rad u realnom vremenu, neophodno je obezbijediti i siguran i pouzdan rad softvera što je jedino moguće kroz kvalitetan Ugovor o održavanju jednog ovakvog zahtjevnog softverskog alata. Planirana vrijednost iznosi 12.000 KM.

16. Usluga povezivanja na IGCC platformu u Transnetu BW

U cilju povezivanja na IGCC platformu u Transnetu BW, potrebno je uspostaviti dvije fizički nezavisne veze do njihovih centara u Wendlingenu i Esslingenu. Preporuka ENTSO-E je da se koriste linkovi telekomunikacijskih mreža operatora sistema. Planirani troškovi iznose 14.000 KM za uspostavu veza i 12.000 KM mjesečno za najam veza. S obzirom da nije realno da ćemo se vezati u prva tri mjeseca sljedeće godine, ukupni trošak je planiran za 9 mjeseci 2020. godine i on iznosi 122.000 KM.

17. Usluge finansiranja SEE CAO

Za finansiranje Aukcijske kuće u Podgorici SEE CAO-a, planirani iznos u 2020. je 159.050 KM, što je povećanje u odnosu na ocjenu ostvarenja za 2019. godinu za cca 20.000 KM. Razlog povećanja je što će se primjenjivati nova metodologija usklađena sa JAO (EU aukcijskom kućom). Stara metodologija za „service fee“ bazirala se na jednakim dijelovima za sve primaoce usluga SEE CAO, dok se nova metodologija zasniva na obračunu fiksnog i promjenjivog dijela, s tim da promjenivi dio zavisi od omjera korišćenja usluga koje pruža SEE CAO, izračunatih na temelju omjera pripadajućeg broja granica zone trgovanja svakog OPS-a.

18. Usluge finansiranja SCC-a

Finansiranje Centra za koordinaciju sigurnosti sa sjedištem u Beogradu (SCC-a) biće veće za cca 10.000 KM u 2020. u odnosu na prethodnu 2019. godinu. Mjesečna naknada za korištenje njegovih usluga je 12.500 EUR za period jan-okt. 2020. godine, dok se za novembar i decembar očekuje povećanje na 15.000 EUR zbog povećanja obima usluga koju SCC pruža.

19. Troškovi zakupnine poslovnog prostora

Troškovi zakupnine obuhvataju zakupninu poslovnog prostora za dispečerski centar u Pofalićima, zatim zakupninu parking mjesta za jedno vozilo NOSBiH-a u Pofalićima u iznosu 100 KM mjesečno te zakupninu sala za veće sastanke i slično u iznosu 2.000 KM. Zakupnina radnog prostora, sa njegovim održavanjem i obezbjeđenjem mjesečno iznosi 9.886 KM, što predstavlja cijenu 28 KM/m².

Troškovi *zakupa poslovnog prostora* se od 01.01.2019. godine prema MSFI 16 knjigovodstveno evidentiraju preko Bilansa stanja, a to podrazumijeva da je iznajmljena imovina uknjižena u bilans stanja i ista se amortizuje kao i sva ostala imovina. NOSBiH je angažovao konsultantsku kuću za obračun sadašnje vrijednosti imovine sa pravom korišćenja na dan 01.01.2019. godine. Takođe, prema istom standardu evidentirani su i troškovi kamate koji se definišu kao kamatna stopa koju bi NOSBiH morao platiti ako bi posudio sredstva od finansijske institucije neophodna za nabavku navedene imovine. Po ovom osnovu na amortizaciji će biti evidentiran iznos 113.111 KM, a na kamati 4.899 KM.

20. Troškovi reprezentacije

Troškovi reprezentacije su planirani u iznosu 90.000 KM. Tokom godine se očekuju intenzivnije aktivnosti iz kojih nesumnjivo proističe veći broj organizovanih sastanaka i raznih poslovnih skupova, obilježavanje dana NOSBiH-a, te evidentnog povećanja ugostiteljskih i drugih roba i usluga koje imaju karakter reprezentacije. U 2019. godini NOSBiH je morao da otkáže niz prethodno dogovorenih međunarodnih skupova, jer sredstva nisu bila odobrena u dovoljnom iznosu za finansiranje ovih troškova. Na ovaj način NOSBiH šalje jednu lošu sliku ka svojim poslovnim domaćim i ino partnerima.

21. Troškovi reklame i web prezentacije

U okviru pozicije *reklama, propaganda i web stranice* u iznosu od 12.000 KM uključeno je, prvenstveno, redovno održavanje i dizajniranje *web stranice* od 6.000 KM, dok su iz ostatka planirani troškovi materijala za pojedine sastanke i prezentacije, nove vizit karte te štampanje pojedinih izvještaja i karata, najčešće za potrebe ENTSO-E i sl. U 2020. godini ističu SSL certifikati za nosbih.ba i sve poddomene, te je iste potrebno nabaviti. Ukupna planirana sredstva su 600 KM.

22. Usluge platnog prometa i bankarske provizije

Troškovi *usluga platnog prometa i bankarskih provizija* su promjenjiva kategorija i prvenstveno zavise od obima finansijskog prometa, kako unutrašnjeg tako i inoprometa. Posebno je nepredvidiv obim inoprovizija i bankarskih usluga koje se plaćaju za ITC

prilive/odlive sredstava, zatim aukcije prekograničnih kapaciteta sa SEE CAO-om i EMS-om, SHB blok i dr., a osnovica za njihov obračun je visina priliva, odnosno, odliva tih sredstava. U 2020. godini se očekuju plaćanje kreditnih anuiteta i drugih troškova prema EBRD-u, zatim obavezne bankarske garancije u procesu pomoćnih usluga i drugo, dodatno povećavaju bankarske troškove, tako da se godišnji iznos planira od oko 60.000 KM.

23. Troškovi kredita EBRD

Posebno je iskazana pozicija troškovi kredita EBRD-a (*Committment Fee*) u ukupnom planiranom iznosu od oko 4.000 EUR, ili oko 8.000 KM. Ovaj trošak će se pojavljivati sve dok traje povlačenje kredita.

24. Telekomunikacione i poštanske usluge

Planirani iznos telekomunikacionih i poštanskih usluga od 50.000 KM je na nivou iz 2019. godine.

25. Usluge revizije finansijskih izvještaja

Za usluge revizije finansijskog poslovanja planiran je iznos od 6.400 KM, koliko su iznosili ovi troškovi u 2019. godini. Reviziju finansijskih izvještaja koja se odnosi na 2019., kao što je već bilo i u 2018. godini, mora obavljati revizorsko društvo koje je članica neke od međunarodne mreže nezavisnih profesionalnih firmi, a bave se revizijom, računovodstvom i poslovnim savjetovanjem. Sam Sporazum o kreditu EBRD-a povlači obavezu angažovanja revizorske kuće sa takvim karakteristikama koje su prihvatljive za reviziju projekata što ih finansira Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD).

26. Usluge stručnog usavršavanja i konsalting

Za troškove stručnog usavršavanja i konsalting planirano je ukupno 60.000 KM. Ovi troškovi obuhvataju razna stručna usavršavanja i edukacije koje, između ostalog, uključuju razne obuke i kurseve za programske jezike postojećih i novih softvera, zatim kotizacije za seminare, savjetovanja i drugo. Učestvovanje na domaćim i regionalnim savjetovanjima iz oblasti eksploatacije, planiranja i upravljanja prenosnim sistemom, prezentovanje rezultata rada na studijama i njihovoj praktičnoj primjeni i implikacijama na sistem su takođe obuhvaćeni ovim troškovima.

Posebno ističemo da u ovom iznosu nisu planirana sredstva za akademsko usavršavanje zaposlenika NOSBiH-a.

Prema zahtjevima poslova koji se obavljaju u službi operativnog planiranja i ekipiranje timova za specifične zadatke u skladu sa zahtjevima ENTSO E, obuka na PSS/E iz dinamike je potrebna za osposobljavanje osoblja za analize dinamičkog ponašanja EES BiH nakon poremećaja.

Također, s obzirom da opis poslova osoblja operativnog planiranja obuhvata i obuku i trening dispečera na DTS-u, dinamička simulacija black starta u PSS/E bi služila i za provjeru scenarija koji se kreiraju u DTS-u.

U skorije vrijeme događa se razvoj i ubrzano mijenjanje procesa u poslovima operativnog planiranja, harmonizacija i uvođenje novih standarda za razmjenu podataka. Uvode se

novi procesi i nanovo se definišu procesi koji su se do sada provodili (OPC, STA, DACF CGMES, D-2 CF CGMES, IDCF CGMES, D-7CF, pristup izračunu prekograničnih prijenosnih kapaciteta). Da bi uspješno pratili zahtjeve koje ispred Operatora sistema stavlja ENTSO-E potrebna je snažnija informatizacija aktivnosti operativnog planiranja.

S obzirom na brzinu i opseg promjena te veliki izbor informacijskih rješenja potreban je konsalting u traženju optimalnog rješenja.

27. Usluge izrade studija

U vrijednosti od 70.000 KM planirana je izrada 3 studije:

- *Studija analiza sigurnosti prenosne mreže BiH na području izgradnje obnovljivih izvora električne energije u vrijednosti od 20.000 KM*

U skladu sa najavama izgradnje VE i urađenim većim brojem Elaborata za priključak na prenosnu mrežu EES BiH, na području Livno – Tomislavgrad – Kupres, a koji su i navedeni u Indikativnim planovima razvoja proizvodnje potrebno je provesti sveobuhvatnu analizu sigurnosti rada prenosne mreže na tom području.

Urađeni Elaborati priključka VE na prenosnu mrežu su dali načine priključka samo tih elektrana bazirajući se na problematici planske godine priključenja bez uzimanja u obzir načina priključenja VE koje nisu unutar tog vremenskog perioda.

Analiza sigurnosti će obuhvatiti načine priključenja svih najavljenih obnovljivih izvora.

- *Studija izrade plana odbrane EES od velikih poremećaja u vrijednosti od 30.000 KM*

Izrada studije novog plana odbrane EES od velikih poremećaja je neophodna zbog usklađivanja sa zahtjevima iz međunarodnih tehničkih dokumenata: SOGL, SAFA, NC ER.

- *Studija izrade plana obnove EES u planiranom iznosu od 20.000 KM*

Izrada novog plana obnove EES, procedura za black start, procedura za registraciju i periodično testiranje proizvodnih objekata registrovanih za pružanje pomoćne usluge black start, a sve u skladu sa zahtjevima iz međunarodnih tehničkih dokumenata :SOGL, SAFA, NC ER

28. Troškovi regulatorne naknade

Visina regulatorne naknade u iznosu od 70.000 KM planirana je na osnovu Odluke o regulatornoj naknadi za 2020. godinu.

29. Usluge objavljivanja oglasa

S obzirom na Zakon o nabavkama i tenderskim procedurama te obavezno objavljivanje pojedinih dokumenata u javnim glasilima, sredstva za objavljivanje oglasa planirana su u iznosu 6.000 KM.

30. Ostale usluge

Ostale usluge planirane su u ukupnom iznosu od 90.000 KM. Više od polovina ovog iznosa odnosi se na usluge obezbjeđenja glavnog (48.000 KM) te rezervnog centra (1.500 KM). Osim toga, ovdje su obuhvaćene usluge održavanja glavnog i rezervnog centra, povremeni te razni drugi pomoćni poslovi. Takođe su predviđena sredstva za tehnički pregled i registraciju vozila, uslugu odvoza otpada, advokatske i špeditorske usluge, štampanja glavne knjige, izradu i štampanje godišnjih izvještaja, razne pomoćne poslove, uništenje otpisane opreme, te usluge koje se nepredviđeno javljaju u toku godine.

IV Bruto plate i naknade zaposlenih

<i>Red. br.</i>	<i>Naziv</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
31.	Bruto plate i naknade zaposlenih	3.876.266	3.990.000	4.200.000
IV	Bruto plate i naknade zaposlenih	3.876.266	3.990.000	4.200.000

Za troškove radne snage - bruto plate i naknade za 2020. godinu planirani ukupan iznos je 4.200.000 KM. U ovu kategoriju troškova uključena su sva neto primanja, porezi i doprinosi te naknade zaposlenima prema Zakonu o platama u državnim institucijama BiH, Pravilniku o radu NOSBiH-a i Pravilniku o platama i materijalnim pravima zaposlenih u NOSBiH-u (minuli staž, topli obrok, gradski i međugradski prevoz, regres, otpremnine za odlazak u penziju, naknade u slučaju smrti, jubilarne nagrade i dr.). Planirani obim sredstava za ove namjene odnosi se na broj zaposlenih od 69, koliko se očekuje da će biti na dan 31.12.2019., te i tokom 2020. godine.

Prema postojećim propisima, planirani obim sredstava bi u 2020. obezbijedio povećanje prosječnih neto primanja po zaposlenom (po svim osnovama) od 5%. Ocjena je da će prosječna neto primanja po zaposlenom u 2019. iznositi 2.800 KM, čime će do sada biti zabilježen najniži prosjek od 2011. godine. Takođe, povećanjem plata se nastoje zadržati kadrovi, jer u 2019. godini troje zaposlenih sa VSS je napustilo NOSBiH što predstavlja ozbiljan problem za funkcionisanje u budućem periodu. Zbog niskih plata u odnosu na ostale subjekte iz elektroenergetskog sektora postoji opasnost da se ovaj trend nastavi.

V Amortizacija

<i>Red. br.</i>	<i>Naziv</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
32.	Amortizacija	498.804	988.754	933.083
V	Amortizacija ukupno	498.804	988.754	933.083

Amortizacija, kao zakonska kategorija, planirana je i obračunata, u skladu sa MRS-om 16 i 38 i, prema procjeni za 2019. godinu, iznosiće 933.083 KM.

Amortizacija se, dakle, odnosi na materijalnu i nematerijalnu opremu kojom će raspolagati NOSBiH na dan 31.12.2020. godine. Iz amortizacionih sredstava, koja predstavljaju vlastite investicione izvore, prvenstveno se otplaćuju dospjele rate kredita, a tek iz ostatka se mogu finansirati investicije. U 2020. godini sredstva amortizacije neće biti dovoljna ni za otplatu kredita, tako da se nedostajući izvori za plaćanje obaveza po kreditima i za dodatne investicije moraju obezbjediti ili kroz povećanje tarife ili kroz neki drugi model zaduživanja.

VI Finansijski troškovi

<i>Red. br.</i>	<i>Naziv</i>	<i>Ostvareno 2018.</i>	<i>Ocjena ostvarenja 2019.</i>	<i>Plan 2020.</i>
33.	Kamate i ostali finansijski troškovi	89.665	88.896	113.362
34.	Kamate na novi kredit EBRD-a 47324	280.023	277.704	367.631
35.	Troškovi osiguranja	21.210	24.573	27.700
VI	<i>Finansijski troškovi-ukupno</i>	<i>390.899</i>	<i>391.173</i>	<i>508.993</i>

Finansijski troškovi u iznosu 508.993 KM, prema Kontnom planu, obuhvataju prvenstveno troškove *kamata* (480.993 KM) i *premije osiguranja* (27.700 KM). Prema otplatnim planovima postojećih domaćih kredita, uključujući i kamate po osnovu overdraft kredita ukupne *kamate* za 2020. godinu iznosiće oko 113.362 KM, dok se kamate za postojeći kredit EBRD-a planiraju u iznosu od oko 367.631 KM. Razlog povećanja finansijskih troškova u odnosu na ocjenu ostvarenja iz 2019. godine je u tome što će se u 2020. godini povlačiti dodatna sredstva (cca 2.000.000 EUR) od EBRD-a za finansiranje SCADA/EMS sistema, pa će i kamata samim tim biti veća.

Kamatna stopa od 4,2% je već primijenjena u 2018., 2019. i sa velikom vjerovatnoćom da će takva biti i za 2020. godinu.

Kamate na domaće kredite planiraju se prema posljednjim otplatnim planovima koji se, inače, usklađuju svakih šest mjeseci. To znači da u toku godine može doći do neznatnog odstupanja visine kamata u odnosu na postojeće otplatne planove – kako domaćih, tako i inokredita, u zavisnosti od promjenjive komponente - EURIBOR-a.

Pregled godišnjih kamata po strukturi kredita:

<i>Red. br.</i>	<i>Naziv</i>	<i>Prema otplatnim planovima za 2020.</i>
1.	Kredit Raiff. banke za opremu 2007 Ug.br.03841/15	1.209
2.	Kredit Raiff. banke za rezervni centar, Ug. br.05053/17	57.253
3.	Postojeći kredit EBRD br. 47324-povučena sredstva	354.874
4.	Postojeći kredit EBRD br. 47324 (grace period 3 godine)-nepovučena sredstva	12.757
5.	Overdraft kredit	55.000
6.	Ostale kamate	200
	<i>UKUPNO kamate</i>	<i>481.293</i>

Troškovi osiguranja

Red. br.	Naziv	Ostvareno 2018.	Ocjena ostvarenja 2019.	Plan 2020.
1.	Troškovi osiguranja poslovnih objekata i opreme	4.489	11.804	13.000
2.	Troškovi osiguranja vozila	8.204	6.580	7.000
3.	Troškovi osiguranja zaposlenih	8.517	6.190	7.000
	UKUPNO osiguranje	21.210	24.574	27.700

Troškovi *osiguranja*, planirani su u iznosu od 27.700 KM i sastoje se od osiguranja poslovnih objekata, opreme, vozila i zaposlenih.

VII Putni troškovi

Red. br.	Naziv	Ostvareno 2018.	Ocjena ostvarenja 2019.	Plan 2020.
36.	Dnevnice i putni troškovi u zemlji	8.219	10.000	10.000
37.	Dnevnice i putni troškovi u inostranstvu	126.438	120.000	150.000
VII	Putni troškovi-ukupno	134.657	130.000	160.000

Povećanje putnih troškova u inostranstvo je posledica implementacije novog SCADA/EMS sistema gdje će se određene obuke i testiranja obavljati u inostranstvu, tj. potrebe zaposlenih NOSBiH-a da prisustvuju navedenim radionicama.

Čitav niz proteklih godina detaljno se u planovima obrazlažu potrebe za službenim putovanjima i iskazuju realni finansijski iznosi za ovu troškovnu poziciju. Međutim, sredstva za putne troškove su odobravana u veoma restriktivnom obimu, zbog čega je najčešće izostajalo prisustvo predstavnika NOSBiH-a važnim sastancima. Ne samo da su zbog toga kasnile informacije pa često i obaveze koje su nas obavezivale, nego su izostali i naši stavovi i prijedlozi, koji su u interesu procesa. Minimalan iznos ino putnih troškova bio bi oko 160.000 KM, čime bi se omogućilo prisustvo barem prioritetnijim sastancima u međunarodnim asocijacijama i odgovarajućim edukacijama. Da bi se pratio minimum rada ENTSO-E, izvršena je stroga selekcija grupa i komiteta, kojih je oko 45 te je planirano učestvovanje samo u onim grupama od kojih NOSBiH ima svojevrsnu korist. Nove tehnologije i zahtjevi koje uvodi ENTSO-E zahtjevaju prisustvo zaposlenika NOSBiH-a na radionicama u Briselu. Ne odlazak na te radionice mogu i izazivaju probleme u radu NOSBiH-a. Osim toga, za proces ITC mehanizma bilo bi neophodno najmanje 10.000 EUR, jer se samo skupština održava najmanje četiri puta godišnje, a tu je i niz sastanaka za usaglašavanje i usvajanje godišnjeg Sporazuma ITC te razmatranje drugih značajnih pitanja – nivo radnih grupa. Provođenje zajedničkih aukcija i obaveze koje iz toga proističu, kako sa SEE CAO-om, tako i sa EMS-om, zahtijeva prisustvovanje naših predstavnika radnim sastancima, kao i sastancima borda direktora koji se održavaju jednom mjesečno, čime se potrebe za troškovima službenih putovanja dodatno uvećavaju. Takođe, izdatke za službena putovanja dodatno povećavaju aktivnosti na regionalnom nivou – SCC, Energetska zajednica, SHB blok te putovanja kojima se prisustvuje raznim edukacijama i dr.

Prema tome, minimalan iznos za *službena putovanja u zemlji i inostranstvo* za 2020. godinu je 160.000 KM.

VIII Ostali porezi i takse

Red. br.	Naziv	Ostvareno 2018.	Ocjena ostvarenja 2019.	Plan 2020.
38.	Ostali porezi, takse, naknade i druge dažbine	4.706	5.906	8.000
39.	Poseban porez za podsticanje rehabilitacije invalida	5.601	5.666	8.000
40.	Poseban porez za zaštitu od elem. nepogoda i vod. naknade	14.162	15.608	20.000
VIII	Ostali porezi i takse-ukupno	24.469	27.180	36.000

Do planiranog iznosa za *poreze i takse* došlo se primjenom odgovarajućih poreskih propisa i stopa na plansku osnovicu. Ukupan iznos od 36.000 KM upravo odgovara takvom obračunu.

IX Ostali rashodi

Red. br.	Naziv	Ostvareno 2018.	Ocjena ostvarenja 2019.	Plan 2020.
41.	Članarine udruženjima (ENTSO-E) i druge članarine	766.857	805.331	903.000
42.	Naknada za povremene i privremene poslove (ugovor o djelu)	17.216	13.172	17.000
43.	Naknade Upravnom odboru i Savjetodavnom vijeću	179.525	167.500	217.036
44.	Ostali rashodi	905	27.000	35.000
45.	Rashodi utvrđeni iz ranijih godina	23.038	11.569	5.000
X	Ostali rashodi-ukupno	987.541	1.024.572	1.177.036

Grupa *ostali rashodi* u iznosu od 1.177.036 KM obuhvata: članarine za ENTSO-E, te druge članarine i kotizacije međunarodnim i domaćim udruženjima i asocijacijama, naknade za rad UO i Savjetodavnog vijeća, naknade za povremene i privremene poslove (ugovor o djelu) kao i takozvane „ostale rashode“ te rashode iz prethodnih godina.

Način planiranja pojedinačnih troškova iz grupe *ostali rashodi*:

41. Članarine udruženjima (ENTSO-E) i druge članarine

Članarine	Plan 2020.
ENTSO-E	851.000
SECI	40.000
CIGRE	10.000
BAKE	1.000
Članarine spoljnotrgovinskoj komori BiH	240
Ostale članarine	760
Ukupno	903.00

Na poziciji *članarine udruženjima* u ukupnom iznosu od 903.000 KM iskazana je, pored ostalog, kotizacija asocijaciji ENTSO-E od 851.000 KM koja će, prema preliminarnim saznanjima biti veća za cca 96.000 KM u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu. U okviru članarine ENTSO-E nisu uključeni troškovi projekata koji su u toku i koji će biti u 2020. godini, već će se ti troškovi posebno fakturisati, a sve prema odluci Skupštine ENTSO-E da se troškovi projekata ne vide u budžetu, već kada nastanu da se posebno fakturišu. Ostale članarine: godišnja kotizacija za CIGRE (10.000 KM), BAKE (1.000 KM) te članarine drugim domaćim i međunarodnim asocijacijama i udruženjima su na nivou 2019. godine.

ENTSO-E iz godine u godinu zahtjeva da se cjelokupan iznos članarine plati odjednom, na početku godine što NOSBiH dovodi u nezavidnu situaciju sa stanovišta likvidnosti, jer se ta sredstva obezbjeđuju tokom cijele godine. Takvo plaćanje podrazumjeva povlačenje sredstava overdrafta i stvaranja dodatnih troškova po osnovu kamata. Ovo je samo jedan od razloga zbog čega su NOSBiH-u potrebna sredstva finansijske rezerve kako se ne bi stvarali dodatni finansijski troškovi.

42. Naknade i ostali troškovi Upravnog odbora i Savjetodavnog vijeća

Naknade i ostali troškovi *Upravnog odbora i Savjetodavnog vijeća* planirani su u ukupnom iznosu od 217.036 KM. Ovi troškovi obuhvataju naknade članovima Upravnog odbora i Savjetodavnog vijeća, te ostale troškove koji proizilaze iz njihovih aktivnosti, a koji su vezani za rad NOSBiH-a. Planirana visina pojedinačne naknade UO je usklađena sa Odlukom Vijeća ministara o kriterijumima za utvrđivanje novčane naknade za rad u upravnim odborima, nadzornim i drugim odborima i drugim radnim tijelima iz nadležnosti institucija BiH („Sl. gl. BiH“, broj:19/09), po kojima se članu UO „maksimalno mogu isplatiti 24 prosječne neto plate u BiH u prethodnoj godini“.

43. Naknada za povremene i privremene poslove (ugovor o djelu)

Ugovori o djelu, kao i naknade za povremene i privremene poslove, planirani su u bruto iznosu od oko 17.000 KM. Ovdje su prvenstveno uključene bruto naknade po ugovorima za čišćenje i održavanje poslovnih objekata te naknade za povremene i privremene poslove koji se uglavnom odnose na zamjene (kurirski, poslovi tehničkog sekretara i drugi pomoćni poslovi), zbog godišnjih odmora i drugih odsustvovanja te za druge pomoćne poslove.

44. Ostali rashodi

Za *ostale rashode* planiran je iznos od 35.000 KM, a njime su obuhvaćeni troškovi kursnih razlika te otpisi neispravne opreme i sitnog inventara koji se rashoduju po godišnjem popisu (5.000 KM), dok se ostatak od 30.000 KM odnosi na trošak koji proizilazi iz zahtjeva MRS-a 2 (zalihe). Primjena ovog MRS-a, koja je obavezna, u ovom slučaju znači da bi se vrijednost, već sada starih zaliha rezervnih dijelova (8 i više godina) za sistem SCADA/EMS, u 2020. godini tržišno vrednovala te da se ovakvim vrednovanjem rashodi planiraju u iznosu od oko 30.000 KM, čime bi se zalihe rezervnih dijelova koje su neupotrebljive, praktično, u potpunosti rashodovale. Međutim, takav

trošak, kao i trošak amortizacije, po svojoj suštini istovremeno predstavljaju investicioni izvor.

45. Rashodi utvrđeni iz ranijih godina

Na poziciji *rashodi utvrđeni iz ranijih godina* planiran je iznos od 5.000 KM. To je nepredvidiv trošak i uvijek se može pojaviti u toku godine, bilo kao neka neizvršena obaveza iz primjene zakonskih propisa, bilo kao neki zaostali dug prema dobavljačima za koji je stigla faktura nakon godišnjeg obračuna.

*

*

*

Ovim je kompletiran finansijski plan za 2020. godinu u kojem su usklađene sve bilansne pozicije sa važećim Kontnim planom NOSBiH-a i zakonskim propisima. Takođe je, kroz planirani prihod, obezbijedeno stabilno finansiranje svih očekivanih obaveza – troškovnih, investicionih i kreditnih uz održavanje stabilne likvidnosti.

Ukoliko se novom tarifom za rad NOSBiH-a ne odobre neophodna sredstva za pokriće svih navedenih troškova, uzimajući u obzir i gubitak iz 2019. godine, te kreditne obaveze i investicione aktivnosti, ugroziće se, ne krivicom upravljačkih organa NOSBiH-a, funkcionisanje NOSBiH-a, kao i elektroenergetskog sistema u BiH u cjelini.